

O‘ZBEKISTONDA PUL KREDIT SIYOSATI MONETAR SIYOSATNING IQTISODIYOTGA TA’SIRI

Abdumalik Abdurahmonov Abdug`ani o`g`li

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi O‘zbekistonda pul kredit siyosati monetar siyosatning iqtisodiyotga ta’siri. Mamlakatimizda samarali pul-kredit siyosatini olib borishda rivojlangan davlatlarda qo‘llaniladigan tizimlarni tanishtirish va ularning amaliy ahamiyatini asoslashga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy xulosa va tavsiyalarni shakllantirish zarur bo‘lib qoladi. Ushbu tadqiqotda samarali pul-kredit siyosatini o‘rganish bo‘yicha chora-tadbirlar ilmiy asosga ega.

Kalit so‘zlar: pul-kredit siyosati, milliy valyuta, inflyatsiya, valyuta kursi, qayta moliyalashtirish stavkasi, talab qilinadigan rezerv nisbati, ochiq bozor siyosati.

Ayni paytda O‘zbekistonda pul-kredit siyosatini takomillashtirish bilan bog‘liq dolzarb masalalar mavjud. Hozirgi muammolarga pul ta’minotining o‘shirish sur’atlari va milliy valyutaning devalyatsiya darajasining yuqoriligi, iqtisodiyotga pul ta’minotining past darajasi, tijorat banklarining kreditlari bo‘yicha milliy valyutadagi nisbati yuqori foiz stavkalari kiradi. O‘z navbatida, pul-kredit siyosatini takomillashtirish bilan bog‘liq hozirgi muammolarning ilmiy jihatdan to‘g‘ri echimini topish etakchi pul tushunchalarining tamoyillarini o‘rganish va ularning amaliy ahamiyatini baholashni zarur qiladi.

Monetarizm pullik nazariyasining asoschisi AQShning Chikago universiteti professori, Nobel mukofoti laureati M.Fridmandir. M.Fridman iqtisodiy adabiyotlarda birinchi bo‘lib pul ta’minotining yillik o‘shirishni qat’iy indikator sifatida belgilash va unga erishish jarayonini Markaziy bank tomonidan nazorat ob’ekti qilib qo‘yish zarurligini ilmiy asoslab berdi. Uning xulosasiga ko‘ra, pul ta’minotining o‘shirish yakuniy mahsulot narxining uzoq muddat davomida barqaror o‘shirishga asoslanishi kerak.

Keynsning fikricha, foiz stavkasi pul tushunchasida muhim rol o‘ynaydi va foiz stavkalariga ta’sir ko‘rsatish orqali ishsizlik va iqtisodiy o‘shirishga bevosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin. J.Keyns taklif etgan pul muomalasining translyatsiya mexanizmi uch bosqichdan iborat:

- birinchi bosqich: pul ta’minoti-foiz stavkasi;
- ikkinchi bosqich: pul ta’minoti -foiz stavkasi - investitsiya;

uchinchi bosqich: pul ta’minoti - foiz stavkasi - investitsiya - milliy daromad.

J.Keynsning translyatsiya mexanizmiga ko‘ra, firmalar va firmalar foiz stavkalari tushishi bilan rejadagi investitsiyalarini ko‘paytiradilar, bu esa

inventarlarning kutilmagan iste'mol qilinishiga olib keladi, rejadagi xarajatlarning umumiy miqdori bilan bir qatorda, firmalar va kompaniyalar ishlab chiqarishni shunday sharoitlarda ko'paytiradilar, natijada milliy daromad ko'payadi.

F.Mishkinning so'zlariga ko'ra, Markaziy bankning ochiq bozordagi operatsiyalari quyidagi afzalliklarga ega:

- ochiq bozor operatsiyalari FZT tashabbusi bilan amalga oshiriladi va uning hajmi FZT tomonidan boshqariladi, diskont operatsiyalarini amalga oshirishda bunday nazorat yo'q;

- ochiq bozor operatsiyalarining yuqori darajada moslashuvchanligi, ularning hajmi istalgan vaqtda o'zgartirilishi mumkin;

- ochiq bozor operatsiyalari oson o'zgaruvchanlik mazmuniga ega, agar FZT ushbu operatsiyalarni amalga oshirishda xatoga yo'l qo'ygan bo'lsa, u tezda operatsiyani bekor qilishi mumkin.

T.Bobakulovning pul agregati M2 ning o'sish sur'ati Respublika Markaziy bankining pul-kredit siyosati ko'rsatkichi sifatida tanlanishi lozim degan xulosasi quyidagi faktlarga asoslanadi:

- Pul-kredit siyosatining ko'rsatkichi sifatida pul ta'minoti o'sishidan foydalanishning huquqiy bazasi mavjudligi

- Markaziy bankning pul ta'minotiga pul bazasi orqali bevosita ta'sir o'tkazish imkoniyati;

Inflyatsiyaning strukturadagi etakchi omili pulsiz omillarning og'irligi, asosiy inflyatsiya darajasining inflyatsiyani targetlash jarayonida ishlatilmasligi.

O'zbekiston Respublikasining "Markaziy bank to'g'risida"gi yangi Qonuniga muvofiq, Markaziy bankning pul-kredit siyosatining strategik maqsadlari inflyatsiyaga qarshi kurashish, mamlakat bank tizimi va to'lov tizimlarining barqarorligini ta'minlash bo'lsa, inflyatsion maqsadlar va pul ta'minotining o'sish sur'atlari pul-kredit siyosatining taktik maqsadlari hisoblanadi.

Tadqiqotni o'tkazishda induksiya va deduksiya, trend tahlili va ekspert baholash usullari qo'llanildi.

O'zbekiston Respublikasida milliy valyutaning davom etayotgan devalivatsiyasi, inflyatsiyaning nisbatan yuqori darajasi, iqtisodiyotga pul tushinishning yuqori darajasi monetar tushunchalarning amaliy ahamiyatini baholashda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan muhim omillardir.

Yetakchi pul tushunchalarining bir qator tamoyillari amalda qo'rildi. Ayniqsa, monetarizmning pul muomalasi nazariyasining pul ta'minotining o'sish sur'atlarini boshqarish prinsipi dunyoning ko'pgina davlatlarida pul muomalasining taktik maqsadi sifatida ishlatiladi.

O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining pul-kredit salohiyatining past darajada bo‘lishi kengaytirilgan pul-kredit siyosatini amalga oshirishni zarurat qilib qo‘yadi.

2020 yil 1 dekabr holatiga ko‘ra, mamlakat korxonalarida o‘rtasida jami debital daromadlar hajmi 120,5 trln so‘mni tashkil etdi.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan olib borilayotgan pul-kredit siyosatini takomillashtirishdagi yana bir muhim masala – bu talab qilinadigan rezervlarning yuqori darajasidir.

Markaziy bank tomonidan tijorat banklarining chet el valyutasidagi depozitlari uchun belgilangan rezerv talabi 14%ni tashkil etadi. Bu juda yuqori kurs bo‘lib, uning ustiga xorijiy valyutadagi omonatlar uchun zarur bo‘lgan rezervlar miqdori milliy valyuta kursi bo‘yicha so‘mga aylantiriladi va "Nostro" so‘mdagi banklarning vakillik hisob varag‘idan chiqarildi. Natijada tijorat banklarining likvidlikligiga kuchli nojo‘ya ta‘sir ko‘rsatmoqda. Tijorat banklarining likvidlikligi.

Kerakli rezervlar miqdori tijorat banklarining korrespondentlik hisobida qoldirilishi mumkin

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki to‘g‘risida Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi: No 03/19/582/4014.

2. Fridmen, M. (1999). Esli by dengi zagovorili... Per. s angl. (b.113-114). Moskva: I

3. Keynes, Dj.M. (1999). Obshchaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg. Per. s angl. (p.352). Moscow: Gelios ARV.

4. Мишкин, Ф.С. (2013). Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков. Пер. с англ. (п.485). Moscow: ООО «I.D. Williams».

5. Taylor, J. (1993). The Robustness and Efficiency of Monetary Policy Rules as Guidelines for InterestRate Setting by European Central Bank. Journal of Monetary Economics, Vol. 43. Issues, b. 655-679.